

ลำผีฟ้า: วิธีการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านในชุมชนบ้านชำแฮด
ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม*

Lam PheeFa: Cure Method Treatment Kind Intellect Regional in
Ban Sam Had Community Borabue Sub-District Borabue District
Mahasarakham Province

พระทองดา แก้วเมือง (จันทสุทฺธ) และธีระพงษ์ มีไธสง

Phra Thongda Keawmeaung (Jantasutto) and Theerapong Meethaisong

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: prathongda@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน 2) ศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่สัมพันธ์ และ 3) ศึกษาผลของการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วยพิธีกรรมลำผีฟ้า เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน 1 รูป ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน หมอพื้นบ้าน จำนวน 2 คน หมอลำผีฟ้า จำนวน 1 คน บริวาร จำนวน 10 คน ประชาชนทั่วไป จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 22 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมลำผีฟ้าเป็นวิธีการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่แม่สันติ รุณรุทธิ์ เป็นผู้สืบทอดวิธีการรักษาสุขภาพจากผีฟ้าในปัจจุบัน เป็นการรักษาโดยการอันเชิญอ้ายพีหรือครูบาสีทนให้มาสิงสถิตร่างของแม่หมอมและบริวาร โดยมีขั้นตอนการผูกผ้าย การวินิจฉัยเบื้องต้น สถานที่ และการประกอบพิธีกรรม ส่วนผู้ร่วมพิธีกรรม มีแม่หมอม บริวาร ผู้ป่วย หมอแคน และญาติผู้ป่วยและพิธีลงช่วงซึ่งปีนี้จัดตรงกับวันอังคารที่ 7 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562

ส่วนปัจจัยและเงื่อนไขที่สัมพันธ์ในชุมชนบ้านชำแฮด เกิดจากสังคมที่เปลี่ยนไป การเข้ามาของการแพทย์สมัยใหม่ที่มีอำนาจมากกว่าผู้ป่วย เกิดค่านิยมความต้องการมากขึ้น ถึงแม้ยาปฏิชีวนะที่ได้มาไม่ตอบ

*ได้รับบทความ: 19 มิถุนายน 2563; แก้ไขบทความ: 24 พฤศจิกายน 2563; ตอปรับตีพิมพ์: 29 ธันวาคม 2563

สนองกับโรค เหตุที่ชุมชนเข้าถึงแพทย์สมัยใหม่ได้ง่าย เพราะมีการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมสะดวกสบายมากขึ้น แต่วิถีการรักษาแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านของแม่หมอสันติ รุณรุทธิ มีมิติทางสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันกับบุคคลรอบข้างชุมชนอบอุ่นทางกายจิตใจ มีความสุขที่ได้หลุดพ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บที่รอความตายเมื่อได้ทำความดี การเสียสละ มีเมตตา จิตสัมพันธ์กับสิ่งที่มีคุณค่าสูงส่งเกิดความกรุณาอันประณีตและลึกซึ้งยิ่ง

คำสำคัญ: ชุมชนบ้านชำแฮด; ภูมิปัญญาพื้นบ้าน; วิถีการรักษาสุขภาพ; ลำผีฟ้า

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the cure method treatment kind intellect regional 2) to study the conditional factors relationships and 3) to study the effects of cure method treatment kind intellect regional to Lam Phee Fa. This study was a qualitative research. The tools used in the research were an formstructure interview. The key informants included 1 monks, 3 folk philosopher, 2 folk healers, 1 Lam Phee Famor, 10 attendant, 5 individuals (total 22). The obtained data were analyzed by using research methodology. The research results are presented by using an descriptive analysis.

The research results are as follows: Lam Phee Fa Rite policing hygiene to wisdom homegrown at Mae Santi Runarut Inheritress Rite policing Hygiene to Phee Fa current. Rite policing to Respectfully engage Eayphee or Khrubasitho static draft to Mae Santi Runarut and Retainer retainerstep by Karphukfay, Beginning diagnosis, Place, and Rite assembly. Rite contributor Meamoa, Boriwan, Phupuey, Mookhaen, Yaiphupuey and Phitheerongkuey current straight into Tuesday 7 May 2019.

The factors and condition relationships in Ban Sam Had community cause to change Society. Modern medicine entering which Authority poly Patient need Popularity more to Antibiotic not Responding disease with. Community access to easy Modern medicine. Because communicating communication increase convenient. But Wisdom treatment of Mae Santi Runarut good relationship to persona all around to community snug body and mind to felicity received release seunhealthiness wait mortality. When nicety selflessness benevolent mental contact with noble things beget Kindness, Exquisite, the more Profound.

Keywords: Ban Sam Had Community; Wisdom; Remedy Hygiene; Lam Phee Fa

1. บทนำ

ภูมิปัญญาพื้นบ้านในชุมชนบ้านชำแฮด “ลำผีฟ้า” ต้องได้รับการยกระดับวิธีการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านในชุมชนบ้านชำแฮดเพื่อส่งเสริมให้ได้รับการยอมรับในท้องถิ่นที่สร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ที่ทำการรักษาด้วยผีฟ้า ในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้กับผู้ป่วยที่ไม่มีทางรักษาให้หายจากแพทย์สมัยใหม่แล้ว การลำผีฟ้าเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านได้ประกอบขึ้น เพื่ออ้อนวอนให้เทวดาฟ้าแถมมาจัดโรครักษาไข้เจ็บและปกปักรักษาคนป่วยให้มีความร่มเย็นเป็นสุข (Phoprayak, 1999 : 24) การนำผีฟ้ามาเป็นพิธีกรรมใช้ในการรักษาโรค การพ้อนลำผีฟ้า ก็เพื่อปัดเป่าโรครักษาไข้เจ็บที่แพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาให้หายได้ เป็นนัยสำคัญของพิธีกรรมนี้คือใจเป็นนายกายเป็นบ่าว กำลังที่เข้มแข็งนั้นเอาชนะโรครักษาไข้เจ็บได้ (Banmuang, 2017 : 4) การเริ่มลำผีฟ้าเป็นการรักษาผู้ป่วยด้วยการเชิญผีฟ้าให้ลงมาสิงสถิตอยู่ในร่างของคนทรงเพื่อทำนายลักษณะอาการของคนป่วยประกอบพิธีกรรม การรักษา ผู้ซึ่งละเมิดต่อผีให้มีความเข้าใจประพุดปฏิบัติให้ถูกต้อง (Poapan, 2010 : 1-12.) จากนั้นเป็นการเข้าทรงผีฟ้าเป็นการรักษาโรคที่การแพทย์ปัจจุบันรักษาไม่หายที่โรงพยาบาลและใช้ยาสมัยใหม่ แต่ยาสมัยใหม่ก็รักษาได้ไม่หมดทุกโรคบางโรคหมอโรงพยาบาลเองก็ไม่อาจบอกได้ว่าคนไข้เป็นโรคอะไร คนไข้จึงมารักษาโดยการลำผีฟ้า (Taechakaew, 1997: 3) เห็นได้ว่า การรักษาโรคด้วยการลำผีฟ้า ยังเป็นสิ่งที่ต้องมึงไว้ให้กับผู้ป่วย เพื่อมีทางเลือกในการรักษาชีวิตได้หลุดพ้นจากโรคและความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น

ด้วยสาเหตุดังกล่าวผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิธีการรักษาสุขภาพแบบ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในชุมชนบ้านชำแฮด เป็นพิธีกรรมลำผีฟ้าที่มีรักษาไว้อย่างครบถ้วนตามขั้นการรักษาโรคให้ทุเลาและหายได้แม้ทางวิทยาศาสตร์ก็ไม่สามารถพิสูจน์และให้คำตอบได้และศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่สัมพันธ์ในชุมชนบ้านชำแฮด ท่ามกลางสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปเพราะมีการแพทย์ที่ก้าวหน้า วิทยาศาสตร์ก้าวหน้าและเทคโนโลยีมีความทันสมัยมากขึ้นผู้วิจัยต้องการศึกษาพิธีกรรมลำผีฟ้าของแม่สันติ รุณรุทธิ์ ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านในชุมชนบ้านชำแฮด ตำบลบรือ อำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านในชุมชนบ้านชำแฮด ตำบลบรือ อำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่สัมพันธ์ในชุมชนบ้านชำแฮด ตำบลบรือ อำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาผลของการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วยพิธีกรรมลำผีฟ้า ในชุมชนบ้านชำแฮด ตำบลบรือ อำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีวิธีการเก็บ และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำไปเพื่อการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากร ชุมชนบ้านชำแฮด ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 898 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชุมชนบ้านชำแฮด ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ พระสงฆ์ 1 รูป ประชาชนชาวบ้าน 3 คน หมอพื้นบ้าน 2 คน หมอลำผีฟ้า 1 คน บริวารหมอลำผีฟ้า 10 คน และประชาชนทั่วไป 5 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 22 รูป/คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) 3) การบันทึกข้อมูล (Field Note) 4) การบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายรูป
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)
5. การวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล โดยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า หมอลำผีฟ้าบ้านชำแฮดมี 1 ท่าน คือ แม่หมอสันติ รุณรุทธิ์ โดยการนำวิถีภูมิปัญญาพื้นบ้านมารักษาผู้ป่วยด้วยพิธีกรรมลำผีฟ้าแต่ปัจจุบันถูกมองข้ามไปตามยุคของโลกาภิวัตน์ การก้าวสู่ความทันสมัยหากแต่เมื่ออยู่ในภาวะวิกฤต ภูมิปัญญาพื้นบ้านกลับถูกนำมาใช้อย่างเป็นผล ดังนั้นการเข้าใจรากเหง้าของภูมิปัญญาพื้นบ้านความเป็นมา ความหมาย ความสำคัญ ประเภทความแตกต่าง ระหว่างการแพทย์สมัยใหม่ การอนุรักษ์และบทบาทของภูมิปัญญาพื้นบ้านต่อการพัฒนาซึ่งไม่เพียงสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการนำไปใช้ประโยชน์ หากแต่ยังสร้างความภาคภูมิใจซึ่งเป็นมรดกที่ถือว่าเป็นทุนทางพิธีกรรมที่ทรงคุณค่าแม้จะถูกมองข้ามมาเป็นเวลานานในยุคของการแพทย์สมัยใหม่ หากแต่เมื่อประสบปัญหาในการรักษาผู้ป่วยที่รอความตายก็ต้องหวนกลับมาองภูมิปัญญาพื้นบ้านอีกครั้ง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิธีกรรมลำผีฟ้าเป็นวิถีภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนจึงเหมาะที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาอาการเจ็บป่วยที่แพทย์สมัยใหม่ไม่มีทางรักษาให้หายได้ตรงตามบริบทของชุมชน รวมถึงสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ยังเป็นการเชื่อมโยงไปถึงประสบการณ์ความรู้ทางตรงของผู้ที่ทำการรักษาผู้ป่วยเกิดจากการเรียนรู้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ถ้าจะพิจารณาในด้านปัจจัยเงื่อนไข

ที่เป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตแล้ว ภูมิปัญญาพื้นบ้านแต่ละอย่างกำเนิดมาเพื่อประโยชน์ที่แตกต่างกัน หากแต่ภูมิปัญญาพื้นบ้านหลายอย่างเลือนหายไปตามกาลเวลา ในขณะที่หลายอย่างถูกลดคุณค่าลง อาจเนื่องมาจากการนำไปใช้เพื่อการรักษาผู้ป่วยอย่างเปิดเผยไม่ได้เท่านั้น

วิธีการรักษาแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านอย่างถูกต้องได้นั้นจำเป็นต้องมีความเข้าใจและยอมรับ กระบวนการรักษาตามหลักการของผีฟ้า แม้ว่าการแพทย์สมัยใหม่จะมีความสำคัญในปัจจุบันเพียงใด ก็ตาม ล้วนแต่เป็นการรักษาที่เหนือกว่าผู้ป่วยที่ไม่ต้องการก็ได้ จึงทำให้ผู้ป่วยเห็นความสำคัญของพิธีกรรม ลำผีฟ้ามาช่วยรักษาให้มีทางเลือกของตนเอง

แม่สันติ รุณรุทธิ์ผู้เป็นหมอผีฟ้ายังคงนำพิธีกรรมลำผีฟ้ามารักษาผู้ป่วยในชุมชนบ้านชำแฮดทำให้ มีสัมพันธภาพที่ดีต่อครอบครัวมีความอบอุ่น มีความเสมอภาคทางกายทางจิตใจมีความสุข ความหลุดพ้น จากโรคร้ายไข้เจ็บที่รอความตายที่ผีฟ้าลงมารักษาให้หายจากโรคที่ไม่มีทางรักษาจากแพทย์สมัยใหม่ได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. วิธีการรักษาแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน ชุมชนบ้านชำแฮดเชื่อว่าผีฟ้าสามารถบันดาลการเกิด การตายตลอดจนเป็นผู้กำหนดชีวิตโชคชะตาที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ และยังมีความเชื่อในเรื่องผีฟ้าว่าจะ ช่วยรักษาคนป่วยที่ไม่สามารถรักษาได้ในทางการแพทย์สมัยใหม่ การลำเชิญผีฟ้าหมอผีฟ้าต้องจุดเทียนที่ อยู่ในฮ่าน (ห้อง) หมอแคนเริ่มเป่าแคน เพื่ออัญเชิญผีฟ้าซึ่งมีพลังมาจากฟ้ามาช่วยรักษาบริวารของผีฟ้า นำ ดอกไม้ เทียนและสิ่งของต่างๆ ไปร่วมบูชาสวดคล้องกับงานวิจัยของธัญนิดา เจริญจันทร์ (Charoenchan, 2014 : 69-84) อธิบายว่า ชาวอีสานมีความเชื่อว่าเป็นเทวดามากกว่าเป็นผี ผีฟ้าจึงเป็นผีที่อยู่ระดับสูงกว่า ผีชนิดอื่นๆ การรักษาเป็นการเชิญผีฟ้ามาสิงสถิตเรียกว่า “ผีฟ้านางเทียน” การลำผีฟ้าประกอบด้วย หมอลำ ผีฟ้า หมอแคน ผู้ป่วย และเครื่องคาย ถ้าผู้ป่วยเป็นชายจะต้องสวมผ้าขึ้นทับผ้าที่สวมอยู่ถ้าผู้ป่วยเป็นหญิง จะต้องสวมผ้าแพรหรือผ้าฝ้ายโดยสวมทับผ้าถุงเดิม การรักษาต้องฟ้อนลำอยู่กับผู้ป่วยตลอดจนสิ้นสุด พิธีกรรมจากนั้นแม่หมอ (ครูบา) นำเครื่องคายขึ้นไปเก็บบนหิ้งแล้วคนไข้ บริวารทุกคนมารับประทาน อาหารร่วมกันเป็นเสร็จพิธีกรรม

ลำผีฟ้าเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชุมชนบ้านชำแฮดที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานเพื่อการรักษา โรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านชำแฮดลำผีฟ้าจึงเป็นวิถีภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ผู้ป่วยให้การยอมรับ พิธีกรรมลำผีฟ้าของแม่สันติ รุณรุทธิ์ เป็นการอัญเชิญ “อ้ายพี่” “ผีบรรพบุรุษครูบาอาจารย์” อยู่บนสวรรค์ ให้ลงมาช่วยขจัดปัดเป่าโรคร้ายไข้เจ็บที่มาจากกาฬโรคผีสิงมารักษาผู้ป่วยสอดคล้องกับ Chuengsatiansup (1994 : 16-31) ซึ่งให้เห็นว่า การแพทย์พื้นบ้านเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติที่ไปรบกวนหรือลบหลู่ผี ใน การรักษาด้วยวิธีเช่นไหว้บูชาผี เอาใจผี อ้อนวอนผี เช่นเดียวกับ Phraphujamnon (1993 : 34) อธิบาย ว่า ชาวชนบทยังคงรักษากับหมอลำผีฟ้าในหมู่บ้านตนเอง หรือหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นที่พึ่งสุดท้ายอีกครั้ง

จะเห็นได้ว่า แม่สันติ ฐนุรุทธิ์ ผู้เป็นแม่หมอลำผีฟ้าในชุมชนบ้านชำแฮด สะท้อนให้เห็นว่า ผีฟ้าผู้ทำหน้าที่ในการรักษาให้กับผู้ป่วย ถ้าบ้านไหนป่วยก็จะนำมาหาแม่หมอลำทุกครั้งผู้ป่วยที่มาให้แม่หมอลำรักษาแล้วหายเกือบทุกรายและยังทำให้การใช้ชีวิตหลังการรักษาอยู่กันอีกหลายปี ผู้ป่วยบางรายอยู่จนถึงอายุ 90 ปีก็มีบางรายน่าจะตายก็ไม่ตาย ทั้งนี้แม่หมอลำเป็นผู้ส่องเห็นว่าคนไหนจะหายหรือไม่หายคนไหนจะตายหรือไม่ตายสามารถรู้ได้ทุกราย ไม่ใช่แม่หมอลำเก่งแต่เป็นเพราะอำนาจความเชื่อถือผีบนฟ้า และทุกปีจะต้องจัดพิธีลงช่วงเป็นประจำ ในปีนี้ได้จัดขึ้นตรงกับวันอังคารที่ 7 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kaensombat (2009 : 6-7) ได้ชี้ให้เห็นว่า การประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า “นายบุญหนา เทพท่า” บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ที่จัดขึ้นซึ่งตรงกับวันอาทิตย์แรกข้างขึ้น เดือน 6 ของทุกปี เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านโนนทองยังคงรักษาวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องผีแดนตามขั้นตอนไว้อย่างชัดเจน

2. ปัจจัยเงื่อนไขที่สัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนบ้านชำแฮดมีความเป็นอยู่และสังคมปรับเปลี่ยนไป ปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจต่อพิธีกรรมลำผีฟ้าน้อยลงและการสืบทอดก็จะขาดช่วงไป ถึงแม้ว่ายังคงมีอาชีพทำนา ทำไร่ อยู่ก็ตาม แต่ความจำเป็นทางเศรษฐกิจทำให้ต้องออกไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะวัยหนุ่มสาวทำให้ขาดโอกาสที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมในชุมชน การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสมัยใหม่การสืบทอดรับเอาพิธีกรรมลำผีฟ้าจากคนเก่าที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว แม่สันติ ฐนุรุทธิ์จึงได้สืบทอดเรียนรู้พิธีกรรมลำผีฟ้า เพราะเชื่อว่าเป็นอีกหลายปีข้างหน้าอาจจะไม่มีพิธีกรรมลำผีฟ้าที่นับถือและมีความเชื่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษอาจเป็นไปได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Lupton (1994 : 45) ได้กล่าวว่า การแพทย์ไทยในช่วงปลายทศวรรษที่ 2520 และต้นทศวรรษที่ 2530 เป็นช่วงของการเปลี่ยนผ่านระบบสุขภาพที่มีนัยโดยตรงเชิงนโยบาย มีผลกระทบของการพัฒนาต่อสภาวะสุขภาพในสังคมไทยคือ การรักษาพยาบาลที่บ้านที่ถูกลดบทบาทลงจากการแพทย์สมัยใหม่จนถึงทศวรรษที่ 2530 พฤติกรรมสุขภาพได้พัฒนาไปอีกระดับหนึ่ง การดำรงอยู่ของการรักษาแบบพื้นบ้านท่ามกลางเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมทันสมัย

การเข้ามาของแพทย์สมัยใหม่ในชุมชนบ้านชำแฮด คนป่วยสามารถเข้าถึงการบริการจากโรงพยาบาลของรัฐและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมากขึ้น ทำให้วิถีภูมิปัญญาพื้นบ้านของคนรุ่นใหม่ถูกละทิ้งองค์ความรู้ลำผีฟ้าไม่มีการจัดเก็บเป็นเอกสารได้อย่างสมบูรณ์ ยิ่งไปกว่านั้นการแพทย์สมัยใหม่รัฐบาลต้องการให้คนในชุมชนได้เข้าถึงทุกครัวเรือน จึงทำให้ผู้ป่วยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลของรัฐ เกิดปัจจัยเงื่อนไขความต้องการของผู้ป่วยเปลี่ยนไปตามรัฐบาลไปด้วยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Juntachum (2002 : 36-44) อธิบายว่า การสาธารณสุขมีความรู้เกี่ยวกับการแนะนำให้ชาวบ้านมาดูแลสุขภาพกับแพทย์สมัยใหม่ โดยนิยมใช้ยาแผนปัจจุบันให้มากขึ้นและการดำเนินงานเกี่ยวกับชุมชนของสาธารณสุขที่ผ่านมามีความต่อเนื่องและประสบความสำเร็จในการให้ชาวบ้านเข้ามาใช้ระบบการ

สาธารณสุขแบบสมัยใหม่เพื่อการดูแลสุขภาพให้มากขึ้น ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Matthawangkun (2014 : 206-222) ซึ่งให้เห็นว่า ระบบสุขภาพในสังคมควรประกอบด้วยแพทย์มากกว่า 1 ระบบ เนื่องจากไม่มีระบบใดที่มีความสมบูรณ์แบบในตัวเองในการตอบสนองของผู้ป่วยและขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ประเพณี ตามความเชื่อของชุมชนนั้นๆ ด้วย

3. ผลของการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วยพิธีกรรมลำผีฟ้า การดูแลสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นโยชน์ต่อส่วนรวม ส่วนใหญ่สามารถปรับใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดำรงชีวิตประจำวันผ่านกระบวนการคิดให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตจากรุ่นสู่รุ่นในการที่จะให้ชุมชนมีการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการดูแลสุขภาพชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะการดูแลสุขภาพจะทำให้คนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการดูแลสุขภาพได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ โดยเน้นการสร้าง ความมั่นใจและการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพมากขึ้น มีเอกลักษณ์เฉพาะวัฒนธรรมและมีการเรียนรู้โดยอาศัยรากฐานประสบการณ์และรากฐานความเชื่อ ศาสนา วิถีการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านประกอบด้วย หมอพื้นบ้าน ผู้ป่วย และสังคมวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีปฏิสัมพันธ์ระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน และระบบการแพทย์อื่นในสังคมด้วย เหตุนี้จึงทำให้การรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านมีการปรับตัวตลอดเวลา สาเหตุที่ทำให้แม่สันติ รุณรุทธิ์ ต้องการนำพิธีกรรมลำผีฟ้ามาให้ผู้ป่วยได้มีทางเลือกสุดท้ายและมีความหวังในการรักษาแล้วต้องหายเกิดกำลังใจขึ้นมา โดยที่ว่าสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่สามารถดลบันดาลให้ชีวิตสงบสุขหรืออาจลงโทษให้เกิดความเจ็บป่วยได้ จึงอยากให้ผู้ป่วยอ่อนโยนต่อธรรมชาติ ควรหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดโรคด้วยการดำเนินชีวิตที่มีภูมิคุ้มกันสุขภาพหลายประการด้วยกันและต้องเป็นข้อห้าม ค่ะลำต่างๆ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนหลังการรักษาสุขภาพของผู้ป่วยด้วย นอกจากนี้ผู้ที่ได้รับการรักษาจะต้องมีการถือปฏิบัติระหว่างอยู่ที่บ้านอย่างเคร่งครัดเมื่อทำผิดหรือล่วงเกินอายุฟักให้ตั้งชั้น 5 ชั้น 8 ดอกไม้ เพื่อขอขมาก็จะทำให้ไม่เกิดเหตุอันไม่สมควร สอดคล้องกับยิ่งยง Taoprasert & Taoprasert (2004 : 1) ได้อธิบายว่า การดูแลสุขภาพควรทำอย่างเป็นองค์รวมโดยคำนึงถึงปัจจัยด้านความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของบุคคลในแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพหรือการแพทย์ทางเลือกจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาปรับประยุกต์และผสมผสานในการดูแลสุขภาพ เนื่องจากภูมิปัญญาพื้นบ้านมีวิธีการดูแลสุขภาพอย่างเป็นองค์รวม เพื่อให้สอดคล้องกับบุคคลอาศัยและดำรงชีวิตอยู่ การแพทย์พื้นบ้านจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อการดูแลสุขภาพของคนในสังคมที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่ดั้งเดิม และเกิดการผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมใหม่หล่อหลอมจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน และยังทำหน้าที่ผู้นำทางจิตวิญญาณ เพื่อสร้างสรรค์กำลังใจให้แก่สมาชิกควบคู่กันไปด้วย

6. ข้อเสนอแนะ

ควรมีการวิจัยในเรื่องประสิทธิผลของการรักษาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านที่การแพทย์สมัยใหม่รักษาไม่ได้ และควรศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่เสี่ยงต่อการสูญหายของผู้สืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในชุมชนทั่วประเทศอย่างจริงจังและเป็นวาระแห่งชาติด้วย

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

พิธีกรรมลำผีฟ้าในชุมชนบ้านชำแฮด เป็นพิธีกรรมและความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาปัจจุบัน มีการประสมประสานการรักษาผู้ป่วยให้สอดคล้องระหว่างวิธีการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน และปัจจัยเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับวิธีการรักษาสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน กับการแพทย์สมัยใหม่ให้ผู้ป่วยได้เลือกระบบสุขภาพที่ตอบสนองกับตนเองมากขึ้น การวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า พิธีกรรมลำผีฟ้าในชุมชนบ้านชำแฮด เป็นพิธีกรรม ที่สืบทอดกันมายาวนาน เพื่อการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดจากการผัดผี ลำผีฟ้าจึงเป็นวิถี ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่แม่สันติ รุณรุทธิ นำมาช่วยขจัดโรคร้ายไข้เจ็บของผู้ป่วย สิ่งเหล่านี้ได้นำมาซึ่งคุณค่าต่อจิตใจและวิถีชีวิตชุมชนเป็นอย่างมากมาหลายรุ่นแล้ว

References

- Banmuang, N. (2017). *The Piloting PheeFa to Treatment*. Bangkok: Banmueang Printing Company Limited.
- Charoenchan, C. (2014). Health Belief, Self Efficacy, Parenting Styles and Self care Behavior of the High School Students at SatriNonthaburi in Nonthaburi Province. *Journal of Social Sciences and Humanities Kasetsart University*, 40(1), 69-84.
- Chuengsatiansup, K. (1994). Spirituality and health: An initial proposal to incorporate spiritual health in health impact assessment. *Social Science & Medicine*, 61(7), 16-31.
- Juntachum, W. (2002). Nursing service Quality as Expected and Perceived by Patients under the Universal Health Coverage Scheme Community Hospital Nakhonratchasima. *Thai Journal Citation Index Center*, 23(2), 36-44.
- Kaensombat, C. (2009). A study of ritual (lam pee fah) ; traditional esarn folk dance for sacrifice to the ancestor's spirits at Ban Nonthong, Nongjik sub district, Borabu district, Mahasarakham province. *Master of Fine Arts*. Graduate School: Srinakharinwirot University.

- Lupton, D. (1994). *Medicine as culture: illness, disease and the body in Western societies*. London: Sage Publication.
- Matthawangkun, C. (2014). Synthesis, Adaptation and Position of folk Medicine Wisdom in Community health System: Case study of Kanchanaburi province. *Thai Journal Citation Index Center*, 35(2), 206-222.
- Phoprayak, S. (1999). *Applying Wisdom to Patients*. Singapore: NUS Press.
- Paopan, C. (2010). The Rite Configuration. *Journal of Educational Administration Khonkaen University*, 15(1), 1-12.
- Phraphujumng, W. (1993). Treatment regional by Herb to peasantry satuek district Buriram province. *Education thesis master's degree*. Graduate School: Mahasarakham University.
- Taechakaew, Y. (1997). *Rituals Lam PheeFa Belief Systems in Northeastern Thailand*. Chiangmai: Chiangmai University Press.
- Taoprasert, Y. & Taoprasert, K. (2004). *Traditional & Alternative Medicine*. Chiangmai: Wanidaplace.

